

ДИНАМІКА ТРАДИЦІЙНОЇ БУДІВЕЛЬНОЇ ЛЕКСИКИ У МОВНОМУ ЗВИЧАЇ ПОДІЛЛЯ

У статті репрезентовано говіркову лексику Хмельницького Поділля, пов'язану з житловими та нежитловими будівлями, а також прилеглою до них територією. Діалектний матеріал заналізовано в лінгвогеографічному, лексико-семантичному та етимологічному аспектах.

Ключові слова: подільський говір, тематична група лексики, лексико-семантична група, семема, сема, будівельна лексика.

За часів незалежності в Україні помітно зріс науковий інтерес до проблем духовної культури нації. Повноцінна і багата етнокультура залишається основним виразником творчої потенції етносу. Без сумніву, знання та соціальний досвід народу акумулює мова як одна з найголовніших складових і загальнонаціонального образу, і самовираження особистості. Продовжуючи традиції Івана Огієнка – неперевершеного ученого-державотворця, самобутнього дослідника духовних скарбів українського народу, його мови, національної культури, ми прагнемо вивчати мову як один із найважливіших чинників утвердження нації. За його словами, «мова місцева, жива, народна – то ґрунт і душа мови літературної... Досліди живої мови звичайно дають нам найрідніший матеріал, подають не тільки звуковий опис теперішнього стану її, але й матеріал про її долю, про розвиток, зміни, чужі впливи, розвій значення слів» [11, с.152]. Сьогодні нарешті прийшло усвідомлення того, що саме діалектний різновид української національної мови має стати джерелом для різнопланових мовознавчих досліджень.

Перший ректор Кам'янець-Подільського Українського Державного Університету Іван Огієнко спрямовував великі зусилля на те, аби наш навчальний заклад став справжнім регіональним осердям відродження української мови, духовної культури Поділля, що було, з одного боку, ополячене, а з другого – зросійщене. Дотримуючись рекомендацій ученого та вимог сучасної діалектологічної науки щодо записування та систематизації говіркового матеріалу, лабораторія діалектологічних досліджень при кафедрі української мови вивчає народне мовлення Поділля та суміжних говірок, наслідки взаємовпливів різних діалектних систем.

Метою нашого дослідження є вивчення органічних зв'язків між народною мовою та різними аспектами матеріальної і духовної культури етносу – міфологією, звичаями, етнопсихологією й ін.

Сьогодні ні в кого не викликає сумніву твердження, що внутрішню природу мовних одиниць можна виявити лише на основі їх відношень у системі [6, с.7]. А систему потрібно розглядати як множину зв'язаних між собою елементів, що становить певне цілісне утворення [8, с.15]. Актуальність даної розвідки зумовлена необхідністю краще пізнати системну організацію лексики, що безпосередньо віддзеркалює фрагменти матеріальної й духовної культури Поділля. Подільські говіркові назви, пов'язані з будівельною тематикою, належать до однієї з найдавніших і найпоширеніших тематичних груп у діалектній лексико-семантичній системі. Вони відбивають і лінгвогеографічне контактування, і міграцію людності упродовж тривалого часу.

У тематичній групі лексики (надалі – ТПЛ) ‘Будівлі, будівельні споруди та будівництво’ виділяються кілька лексико-семантичних груп (надалі – ЛСГ), як-от: ‘садиба’, ‘етапи будівництва’ й ін. У даній статті ми аналізуємо одну – найбільшу: ‘садиба’, яка реалізується семемами: ‘місце, де стоїть хата з господарськими будівлями’, ‘сільський житловий будинок’, ‘кімната’, ‘піч’, ‘горище’, ‘димар’, ‘надвірні будівлі’, ‘огорожа’. Кожна з цих семем на основі усвідомлюваного зв’язку об’єднує низку сем і лексем-номенів.

Семема ‘місце, де стоїть хата з господарськими будівлями’ займає центральне місце у ЛСГ ‘садиба’. У подільських говірках Хмельницької області вона репрезентована семемами: (в)обис’ц’а, о’к’іл, дв’ір, подв’ір(я), мисност’: три об’ис’ц’і гор’іли // (Шрв); ше ў нас на **вобис’ц’у** то йе н’ібиє і хл’іў // (Дшк); а це **об’ис’ц’а** коліс’ мало о’дин гик’тар // жо’го роз’д’ілили м’іж двома си’нами і дочкоју // (Пдл).

Номен об’ійс’т’а з його фонетичними варіантами об’ис’т’а, вобис’ц’а й ін. рівномірно займають майже усі південно-західні говори, крім волинського [1, к. 276; 2; 3; 12].

Лексема дв’ір є подільсько-наддністрянсько-бойківсько-закарпатською ізоглосою. Наприклад: йак гри’мит’ на **двор’і** / то то’д’і бе’рут’ лопату / йа’коју са’жайут’ хл’іб у п’іч / і коц’убу ви’гор’тайут’ з печ’і і поп’іл // ви’нос’ат’ надв’ір / за пор’іг // с’таўл’ат’ наўхрест’ / і то’д’і гр’ім / гро’ми пе’ре’стайут’ гри’міти // а йа’кшо іде / і часом / і град / то то’д’і / і можна ‘тоже’ так с’тавити само / і то’д’і пе’ре’стайе па’дати / цеі н’іби / йак це назива’йец’а / град // (СУ); а с’іно три’мали’с’мо на **двор’і** // (Дшк); коро’ваі ў’сім розда’вала / хто буў **ўдвор’і** / і хто на вулиц’у / вишоў // (Мдж).

Крім наведених найменувань, у лексико-семантичну групу ‘садиба’ увійшла лексема мисност’: а ме’н’і показало’ там ‘моја мисност’ / йа’ких дв’і хати до мене // (Шрв) або **бат’к’іўщина**: а це об’ис’ц’а коліс’ мало о’дин гик’тар // жо’го роз’д’ілили м’іж двома си’нами і дочкоју / о’дин ужи’ниў’а і від: іліў’а с’с’ім’оју / д’ругий від: іліў’а / а ‘мама лишилас’а на **бат’к’іўщин’і** з бат’ками // (Пдл).

Сема ‘подвір’я’ в досліджуваних говірках виявляється регулярно назвою зі стверділим звуком *p* - подв’іра або зі вставним звуком [j]: на **подв’іру** була **ки’р’ниц’а** / а хто йі’ї ко’паў? / йа не’ знају хто // (Дшк); гос’подар’і ў цеі ден’ випус’кајут’ на **подв’ір’я** ў’с’у жи’ўн’іс’т’ / а’би погу’л’ала / по’дихала // (Крж). Фонетичний варіант цієї лексеми *подв’ір’е* поширюється і в наддністрянських говірках [2, с.98].

Чимала семантична парадигма утворюється словами, які репрезентують семему ‘сільський житловий будинок’. Структурна організація назв житла побудована на єдності декількох опозицій: 1) якісні характеристики приміщень; 2) призначення приміщень; 3) особливості побудови приміщень; 4) матеріал для побудови [4, с.6]. У досліджуваному ареалі побутують такі синонімічні лексеми, як: *хата*, *хати́на*, *халупа*, *дім*, які мають семантичну диференціацію. Лексема *халупа* репрезентує диференційну ознаку ‘стара хата’, *хати́на* - назва ‘невеликої за розмірами будівлі’, а ‘сучасний великий будинок’ називають *дім*: ‘мама ‘тоже’ ви’ходи’ли за **хату** / ну так бу’де йак Мал’іноўскі **д’ім** / ‘може’ ше б’лише / (Мкв); тиі не’ ‘майе’м де по’д’іти’с’а тиі п’ішли до бабус’і с’вої / а бабус’а ‘тоже’ шо ж ‘роби? / б’ідн’іс’ц’ // вот т’реба к’ласти’є / йа’кус’ хоц’ шч’і’пити’є **хати́ну** / де чо’го ў’з’ати? // (Дшк).

Назви для ‘кімнати’ у житловому будинку також утворюють велику лексичну і семантичну парадигму, яка має у своєму репертуарі цілі ряди лексем

і семем, найчастіше трапляються словосполучення з номеном *хата* (ве^ллика, ма^ла, ^лперша хата, ^друга хата): сна^ради пра^мо ^у ха^ти падали // (Бл).

Невід'ємна ознака, характерна для подільської хати – мальовничість, утворювана білизною стін, пластичною їх обробкою з підсинюванням заглиблених площин, виступаючою призьбою, обмазаною червоною глиною. Якщо причілкові або тильні стіни були відкриті для вітрів і дощів, їх також фарбували жовтою або червоною глиною [7, с.34]. Такі особливості оздоблення кімнат зберігаються на Поділлі і досі, щоправда, використовуються й сучасні матеріали: би^еру ва^нно // то^ди ва^нно кла^ду ^у в'і^дро і ла^йу во^ди // ^ула во^ди то^ди би^еру йо^го за^син'у^йу / син^киє т^роши^киє с^ин^іу // то^ди б'і^л'у // поб'і^лила хату // то^ди воби^ртай^ус'і / ^лми^йу п'і^длогує // по^лмила / то^ди кра^шу // в'і^кна кра^шу б'і^л'иє^м // п'і^дв'і^кони^ц'і і голу^бим а^бо то^жиє б'і^л'иє^м // к^раска б'і^ла а^мал'ова // а п'і^длога ка^р'ічни^єва а^мал'ова // (Жбн).

Типовий сільський будинок, крім власне житлових кімнат, має й інші приміщення: ви^еранда, с'і^ни - 'назва вхідної кімнати будинку'; га^нок 'накриття перед входом у будинок'; п^риз'ба - 'невеличкий земляний насип вздовж стін хати знадвору'; 'місце для сидіння, відпочинку'; ко^лмора 'кімната без вікон для зберігання речей, продуктів'. Наприклад: а це во^о не^да^юно ти^і ви^еранду і д'ідурн'у пок^лалиє / бо л'і^том / ти^і йа^кос' м'і^с'ц'а б'і^л'ше^н / але це ^уже ^ус'о ти^епер / во^но л^егше^н наба^гато / ^ус'о йе / т'і^л'ко г^рош'і да^ваї // (Дшк); йа при^еб'і^гайу до^дому / до с'і^ней / а н'і^ме^ц сто^йїт з^е а^уто^матом (Мкв); на п^риз'бі п'і^д хато^ю сидит' / с'п'і^ває собі // (Мдж).

Усі перелічені лексеми перманентно фіксуються і в наддністрянських говірках [2, с.101].

Біля входу в хату із сіней по один бік у кутку розташовувалась *пич*, яка у досліджуваному ареалі має назву *пйец* або *п'ич*: ^лмо^йа ба^б'ка с^пали на ^п'йе^цу (Лтв); ба^б'ка спит на ^посте^н'і / а ми з ^лмамо^ю на ^п'йе^цу // (Мкв); шоб зваритиє ^лдобри^і боршч / тра йо^го до^г'л'анутиє у ^п'йч'і // (МП); чос' ^у ^п'йч'і^і було с^аме^н ^укус^н'ше // (Псц); ^кожної суб^оти ^лмати та^ко з^маст'ат' п'і^длогу ^коло ^п'еч'і / по^в'іс'ат' на год^в'ірку ^чистого руш^н'іка // (Цмб).

Піч у переважній більшості робили з глини. На початку ХХ ст. при виведенні печі почали застосовувати цеглу. На початку ХХ ст. у традиційній конструкції печі відбуваються зміни. Одна з перших видозмін - виділення груби, яка виконує обігрівальну функцію: йак к^лалиє *пйец* чи *г^рубу* / то на^імалиє ^лмаїстра // (Дшк); а ц'а *г^рубка* то була з ка^м'ін'чи^к'і^ю // (Дшк).

Початок цьому процесу поклала нова конструкція лежанки, яка дістала окрему топку : ^у ха^г'і бу^у ви^елики^є *пйец* і ^ле^н'жанка // (Дшк); ^ле^н'жу^х горо^д'и^ю ^лфоростом і ^лглино^ю об^машчу^ва^ю // (Дшк). Це сприяло більш заощадливому вживанню палива і раціональному використанню печі. Наступний етап – виділення функції приготування їжі за рахунок вбудови в лежанку плити. При наявності плити грубу змогли відокремити і ставити паралельно або перпендикулярно між житловою частиною хати і ванькиром. У подальшому відділена від печі груба дістала окрему топку і димохід [10, с.64].

Така конструкція печі досі зберігається на Поділлі: ^у ха^г'і бу^у не^нви^елички^є *пйец* / ^ле^н'жанка / і ^лпл^и'та / але ^йісти не^н було шо / на н'і^і ми ва^рилиє ^йістиє / го^тови^лиє шо то^д'і^і ^лмалиє / ^пйец к^лалиє с^кам'ін'чи^к'і^ю // йак к^лалиє ^пйец чи ^грубу / то на^імалиє ^лмаїстра // (Дшк).

У досліджуваному ареалі 'тяга у димарі, печі' має назву *т'ага*; 'дно печі, де горить вогонь' називається *чер'ін*'; 'металева засувка для перекриття димоходу' – *ка^г'ла*, а 'куток за піччю' – *п^рип'ічок*.

У говірках на Хмельниччині для найменування 'горщица' використовуються лексеми: *вишка(у)*; *го́ра*; *п'ід*; *підра*: сушили суши^ну на *го́р'і* // а ще на *го́ру* складали *ўс'ак'і* / банки / бутл'і / та і *ўс'о* / що лишне було *ў* нас *ў хат'і* / виносили / що м'ішало // (Пдл); Я полізла на *підра* за зернятами (Псц).

Номени *вишка(у)*; *го́ра* записав Зиновій Бичко й у наддністрянських говірках, у південній частині говору вживається лексема *п'ід*, спорадично поширюється назва *п'ідре*, а номен *стрих* (польське *strych*, німецьке *estrich*) охоплює весь наддністрянський ареал [2, с.102]. Усі вони складають один ряд гетеронімів, оскільки між їхніми семами не виявляється жодна релевантна ознака.

Для назви 'димаря' на Поділлі поширені лексеми *ком'ін*, *ком'інок*, *ди^емар*: *ко́м'інок* робили^е з форо^сту і з глини^е / не^йу об^машчува^ли^е / кру^гом *ко́м'інка* // (Дшк). А та частина комина, яка міститься на горищі, називається *ко́м'ін* або *ле^ежух*: в'ін *й*акос' тако ви^еводи^є *ко́м'ін* на верх //; *ле^ежух* *горо^ди^є* / *форо^стом* і *глино^йу* об^машчува^є // (Дшк).

Семема 'надвірні будівлі' охоплює номени, що мають різне призначення і, відповідно, утворюють лінгво-етнічну наддіалектну сітку-модель родових понять: 'допоміжні приміщення для нежитлових потреб людини' – 'приміщення для зберігання продуктів' – 'приміщення для зберігання сільськогосподарського реманенту, зернових, сіна, снопів' – 'приміщення для худоби, птиці'.

'Допоміжні приміщення для нежитлових потреб людини' об'єднують найпоширеніші чотири денотати:

- *літня кухня* – окреме приміщення за межами житлового будинку для приготування їжі: а ми уже тут ст^роїли *хату* / *кухн'у* // *ран'ше* *у*с'іх *була* *кухн'а окремо* // тут у *нас* бу^є п^ец *в*еликий / *я* са^ма *ш*че у *н'о*му *пек'ла* *пас'ки* / *пли^ета* *була* // але *д'іти* *у*же *пе^ре^роб'л'али* / *у*се *в*ик'інули / *те^мпер* *у*же *н'і*х^то так не *пе^че* // (Пдл). У говірці с. Дашківці Вільковецького району Хмельницької області для її назви використовується лексема *д'ідурн'а*: а це во^лХ'о не^да^ўно ти^є ви^еранду і *д'ідурн'у* пок'лал^е // (Дшк). Номени *л'етн'а*; *л'ітна*; *л'ітна* *кухн'а* й *д'ідурн'а* побутують і в говірках Наддністрянщини [2, с.103];
- *с'ічкарн'а* – назва місця, де готують тваринам корм;
- *куз'н'а* – назва для кузні-майстерні, в якій працює коваль;
- *суш'н'а* – назва місця сушіння фруктів: *ше* *по*мн'у *ко*лис' *сли^єўки* *д*у^же^м *ро*дили^є / і *го*рстк' і *ў* *й*ак'іс' *ф*ранцуск'і *й*а *бу*ла *ро*з^вела *ти* *ў*же *м'і* *Пе^тро* чо^лов'ік *ни^ебо*шчи^к *по*к'ла^ў *бу*є *суш'н'у* *та*м *на* *во*бор'і *ко*ло *ку*рни^єка / *то* *та*ко *н'і*би *в*икопа^ў *ў*пе^ред *й*амку / *в*имурува^в *та*к'і *с'ц'і*ни^є *з* *ка*ме^ну і *з* *г*лини^є / *по*том *ў*мурува^ў *ш*тири^є *до*шки^є / а *ме*жи^є *ци*ми^є *до*ш^ками^є *по*се^ре^дин'і *ў*же *й*а *з* *д'і*т'ми *л'і*ску *в*і^кла^дали^є // (Дшк).

Льох – окреме приміщення за межами житлового будинку, спеціально обладнана яма зі східцями та похилою верхньою надбудовою з дверима, призначена 'для зберігання продуктів', у досліджуваному ареалі репрезентовано номеном *льох* і рідше *погр'іб* чи *под'вал*: *л*едви *з* *то*го *л'о*ху *в*и^їшла // (Пдл); *л'ох* *за*ва^лила *ме^н'і* // (Дшк); *л'уди* *по* *л'о*хах *хо*вали^єс' // (Бл); *в'і*драми^є та *ко*ши^єками^є *с*ипали^є *ў* *м'і*ш^ки / *по* *три*є та *по* *ш*тири^є *м'і*ш^ки *до* *л'о*ху // (Псц); *бу*рак *ми* *ў* *л'ох* *ски^є* *да*є^м *за*раз // (Жбн); *ко*ли *кар*тофл' і *бу*ли *в*икопа^ні *то* *й*їх *ки*дали^є *у* *под'вал* або *у* *погр'іб* / *ш*об *во*ни *не^гни*ли^є // (Трс).

Варті уваги назви приміщень 'для зберігання зернових, сіна, снопів'. У досліджуваному ареалі відома назва *сто^дола*, що є нормативною й у літературній

мові: зложили поўну **сто́долу** сноп'іў // (Шрв); м'н'асо три^емали^е ў **сто́дол'і** // (Пнк); бат'ки жілі були добрими хаз'аїями // тримали коңей / тут ў нас / де хата зара / була с'гаїн'а // **сто́дола** / там сіно тримали / годували с'вин'і / о'бора була не^евелика / буў с'акїї-гакїї кур'ник // але почалося роскур'кулін'а / і так і ўс'о хаз'аїство п'ішло / забирали до кол'госпа // (Пдл). Цей елемент утворює суцільну ізоглосу, що простягається в сусідні говори [1, к.281].

Окремі назви у говірках Поділля має приміщення 'для зберігання грубих кормів і сільськогосподарського реманенту': **кол'мора**: зр'ізаниї т'у'т'ун к'лалі^е на п'ідводу і возили^е ў кол'госпну **кол'мору** // (Ант); ше ў нас на вобіс'ц'іу то йе н'ібі^е і хл'іў // **ї кол'мора** // (Дшк).

Для назви місця, 'де зберігають дрова, різні господарські знаряддя праці' побутують назви **причепна**, **дров'ітн'а**: а д'іти і со'б'і чаклували / ішли до **дров'ітн'і** / збирали ў коши- тр'іс'ки та несли до хати на во'гон' / шоб ў л'ітку поўни-и-а коши-и гри-бами // (Крж).

Трапляється поширення назви надвірного приміщення 'для необтереблених качанів кукурудзи' (висока й вузька повітка, виплетена з лози, куди зсипають кукурудзу): а ше коліс' ў нас була **киш'ниці'а** // садили на го'род' і куку'рузи / а пот'ім туди складали / і сушили // (Пдл).

Із назвами '**огорожі**' та її частин у досліджуваному ареалі пов'язано кілька лексем.

'Назви тину з хворосту (на забитих у землю кілках)': **ого'рожа**, **пл'іт**, **перелаз**, **паркан**: зби^ералис'а хлопц'і // д'іўки пос'ідайт на **плота** дес' / сп'івайт // гор'івок так не^е пили / йак зараз / вин'іў / н'ічого // (ВЛ).

'Паркан, який відділяє сусідські домівки', називається **ш'пал'ар**: а те^еперки^е ўже не^ема сли^евок / ўс'і су'с'ідка вирубала / бо к'лала св'ії **ш'пал'ар** в'ідогра'Уала / тиї ўже не^е сушу // (Дшк).

'Велика брама' може мати назви **ворота**, **брама**: хлопц'і не раз зн'імали ў н'іч перед Анд'р'ієм **ворота** / б'рали в'оза / плуга / боро'ну чи шос' інше та закидали на греб'ін' хати чи хл'іва // або розби'рали **перелаз** чи **паркан** та вста'новл'ували жо'го попе'рек вулиц'і // були й та'к'і / шо встел'али со'ломоју або обливали бур'ак'овим к'васом с'тежку в'ід **ф'іртки** д'іўки до **ф'іртки** па'рубка / кот'рий ко'хаў // (Крж); коліс' тут було ўс'о подругому // це ўже д'іти тут пост'роїли і хату / і гараж / і **ф'іртка з брамоју** були інакш'і // (Пдл).

Назви для хвіртки: **ф'іртка**: встел'али со'ломоју або обливали бур'ак'овим к'васом с'тежку в'ід **ф'іртки** д'іўки до **ф'іртки** па'рубка / кот'рий ко'хаў // (Крж). Дана лексема у такому ж фонетичному вияві поширюється на всьому ареалі Наддністрянщини. У наддністрянських говірках ще вживаються номенні **вор'ітц'і** і (західна частина) - 'воріття в огорожі до сусіда'; **брама** (весь ареал), **ворота** (весь ареал), **л'іска** (Тернопілля) - 'ворота'; **перелаз** - 'місце в огорожі для переступання через неї'; **шт'ахети** (німецьке *stüc*) (весь ареал), **паркан**, **пл'іт**, **часток'іл** - 'огорожа' [2].

Інструментом для виявлення семантики лексем, належних до групи '**назви надвірних будівель для худоби**', послужила лінгво-етнографічна наддіалектна сітка-модель: 'загальна будівля для свійських тварин' (родове поняття) - 'будівля для корів', 'будівля для коней', 'будівля для овець' (видові поняття). У досліджуваних говірках вона реалізується таким лексемним репертуаром: **хл'іў**, **са'раї** - **ко'роўнік**, **ферма** - **ко'н'ушн'а** - **в'іў'чарн'а**, **ко'шара**.

Родове поняття 'загальна будівля для свійських тварин' маніфестується кількома номенами. Слово **хл'іў**, яке є нормативним у літературній мові, домінує в аналізованій семі, як-от: перед **хл'івом** пос'івали св'а'ченим маком / шоб

в'ід'ма мак зби'рала /а не в'ід ко'р'їу молоч'ко заби'рала // **ў по'р'їз хл'їва** за'ру-бували со'киру / шоб у'пир'ї не мо'гли присту'пити і худ'одбу |душити // (Крж).

Зрідка вживається також номен са'раї, що може вживатись паралельно зі словом хл'їу та номеном с'тайн'а як родові поняття. Номен са'раї поширений в різних українських говірках, хоча пам'ятками староукраїнської мови XIV-XV ст. він не зафіксований [13]. Лексема с'тайн'а зі значенням 'приміщення для коней' є однією з найпоширеніших у південно-західних говорах української мови [1, к.280], вживається і у досліджуваному ареалі: бат'ки жі'ї були |добри-ми хаз'аїами // трима'ли ко'неї / тут ў нас / де |хата |зара / бу'ла с'тайн'а // (Пдл). Її подають і пам'ятки XI-XIII ст. [9, с.131]. У східнословобожанських говірках ця лексема належить до пасивного словникового запасу, уживаючись зрідка із такими значеннями: а) 'приміщення для коней'; б) 'обгороджений двір для рога-тої худоби'; в) 'загорода для худоби в полі' [5, с.182].

Засвідчено також вживання номена *бал'ган*: а наш хл'їу / *бал'ган* нази'ває'ц'а // (Ббн).

'Загорода для худоби, птиці' на Поділлі має назви: (**в, з**)*обора*: в'їу'ц'ї три'мали' є хл'їв'ї // на л'їто на **д'вор'ї ў го'бор'ї** // (Пнк); там на **вобор'ї** |коло курни'ка // (Дшк); ше ў нас на воби'с'ц'у то їе |**куча** їе і **вобора** / **с'їчкарн'у** їа'кус' ма'лен'ку |має'мо // (Дшк); **обора** бу'ла не'ве'лика // (Пдл).

У цій групі лексики, окрім загальних назв, виділяються ще назви специ-фічні. Вони вживаються для називання таких реалій, які мають конкретне при-значення, пристосовані для вужчих потреб, тобто спостерігається спеціалізація за призначенням тієї чи тієї будови. Лексеми *ко'р'їуник*, *ферма* систематично репрезентують сему 'громадська будівля для утримування корів взимку': їак їа бу'ла моло'да і робила на |**ферм'ї** / то |муси'ла / їак |т'їко но роз'видни'ц'а ўста'вати / дати |їсти своїм с'вин'ам / здо'їти ко'рову / |вигнати ў |поле і їти на |**ферму** на роботу // при'ходи'ла і зразу таки їшла ў **кур'їуник** до худ'оби // (Ктг).

Сема 'громадська будівля для утримування овець взимку' представ-лена лексемою *ко'шара*, вона відома у пам'ятках української мови, починаючи з XIV ст. [9, с.410].

У досліджуваному ареалі для реалізації семи 'громадська будівля для утриму-вання коней взимку' використовується номен *ко'н'уин'а*. Дана лексема з'явилась у джерелах кінця XIX ст. і поширена в багатьох говорах на сучасному зрізі.

Свиней дома тримають у будівлі під назвою |*сажи'к* або в |*кучі* чи *са'райі*.

Сема 'будівля для ночівлі курей' у говірковому мовленні представлена лексемою *курник*: там на вобор'ї |коло **курни'ка** // (Дшк); бу'є с'а'кій-та'кій **курник** // (Пдл). А перекладини з жердин, на яких ночують кури, називаються |*банти* (німецьке *band*), |*с'їдало*.

Серед назв приміщень для свійських тварин і домашньої птиці у дослі-джуваних говірках виявляються лексеми спільнослов'янського походження: хл'їу, *стайн'а*, *вобора*, *куча*. Наприклад: |пару сви'неї ту'то за |**кухн'оју** три'мали у |**куч'ї** | хл'їу бу'є ма'лій // там три'мали як'їс' інстру'менти / д'рова // (Пдл).

Отже, ЛСГ 'Садиба' є визначальною у ТГЛ 'Будівлі, будівельні споруди та будівництво' і засвідчує, що для реалізації кожної з аналізованих семем у дослі-джуваному ареалі Поділля використовуються ряди лексем, тісно пов'язаних між собою семантично, структурно і мотиваційно. Останнє дозволяє зробити висно-вок, що аналізована ТГЛ – це цілісне утворення, розгалужена мікросистема на-йменувань відповідно до призначення реалій, які вони позначають. ТГЛ 'Будівлі, будівельні споруди та будівництво' складається з багатьох взаємопов'язаних лексико-семантичних груп і дрібніших семантичних парадигм і полів, тому

утворює складну й розгалужену систему, що організована опозицією структурних її елементів за диференційними ознаками. Ця група слів досить багата, різноманітна і водночас чітко спеціалізована. Заналізована у статті ЛСГ 'Садиба' має свою складну внутрішню структуру: в її складі виділяються семантичні парадигми, компоненти яких пов'язані між собою семантично, структурно і мотиваційно та водночас протиставляються багатьма диференційними ознаками.

Важливим продовженням дослідження цієї ТГЛ буде опис ЛСГ 'Етапи будівництва', як такої, що віддзеркалює своєрідне світобачення, розумове заглиблення у духовне, міфологічне уявлення краю.

Список скорочень назв населених пунктів:

- Дшк – Дашківці Вінковоцького р-ну Хмельницької обл.
Ббн – Бубнівка, ВЛ – Велика Левада Городоцького р-ну Хмельницької обл.
Крж – Коржівці Деражнянського р-ну Хмельницької обл.
Мкв – Маків Дунаєвського р-ну Хмельницької обл.
Ктг – Китайгород, Пдл – Пудлівці, СУ – Стара Ушиця, Трс – Тарасівка
Кам'янець-Подільського р-ну Хмельницької обл.
МП – Малі Пузирки Красилівського р-ну Хмельницької обл.
Мдж – Меджибіж Летичівського р-ну Хмельницької обл.
Ант – Антонівка, Псц – Песець Новоушицького р-ну Хмельницької обл.
Пнк – Паньківці, Цмб – Цимбалівці Старосинявського р-ну Хмельницької обл.
Лтв – Летава, Жбн – Жабинці, Бл – Біла Чемеровецького р-ну Хмельницької обл.
Шрв – Шарівка Ярмолинецького р-ну Хмельницької обл.

Список використаних джерел:

1. Атлас української мови : [у 3 т.]. – Т. 1. Полісся, Наддніпрянина і суміжні землі. – К., 1984; Т. 2. Волинь, Наддністрянщина, Закарпаття і суміжні землі. – К., 1988; Т. 3. Донеччина, Слобожанщина, Нижня Наддніпрянина, Причорномор'я та суміжні землі. – К., 2001.
2. Бичко З.М. Діалектна лексика наддністрянського говору / З.М. Бичко. – Тернопіль : Лідер, 2000. – 280 с.
3. Брилінський Д. Словник подільських говірок / Д. Брилінський. – Хмельницький, 1991. – 147 с.
4. Глуховцева Е.Д. Лексика народного быта украинских восточнослобожанских говоров : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.02 / Е.Д. Глуховцева. – Днепропетровск, 1992. – 19 с.
5. Глуховцева К. Динаміка складу назв господарських приміщень у східнослобожанських говірках / К. Глуховцева // Український діалектологічний збірник: Книга 3. Пам'яті Тетяни Назарової / упоряд., ред., передм. П.Ю. Гриценка ; редкол.: П.Ю. Гриценко (відп. ред.) та ін. – К. : Довіра, 1997. – С. 177-194.
6. Гриценко П.Ю. До питання про ареальний аспект дослідження лексико-семантичної системи / П.Ю. Гриценко // Фонетична, морфологічна і лексична система українських говорів. – К. : Наук. думка, 1983. – С. 163-167.
7. Данилюк А. Подоляни / А. Данилюк // Наука і суспільство. – 1990. – №5. – С. 34.
8. Дятчук В.В. Семантична структура і функціонування лексики української літературної мови. Історія української мови : Лексика і фразеологія / В.М. Русанівський, В.О. Винник, В.Й. Горобець та ін. – К. : Наук. думка, 1983. – 743 с.
9. Косміна Т.В. Сільське житло Поділля. Кінець XIX-XX ст. / Т.В. Косміна – К. : Наукова думка, 1980. – 190 с.
10. Огієнко І. Як записувати народні говори / І. Огієнко // Науково-популярний місячник «Рідна мова» / відп. ред. І. Огієнко. – Варшава, 1934. – № 4. – С. 152.

11. Онишкевич М.Й. Словник бойківських говірок / М.Й. Онишкевич. – К. : Наук. думка, 1984. – Ч. 1-2.
12. Словник староукраїнської мови XIV-XV ст. : у 2 т. / укл.: Д.Г. Гринчишин, У.Я. Єдлінська, В.Л. Карпова та ін. – К. : Наук. думка, 1977-1978. – Т. 1-2.

Continuing the tradition of Ivan Ohienko, we want to learn the language as one of the most important factors in strengthening the nation. The relevance of this intelligence is caused by the need of better understanding the systemic organization of the lexicon that directly reflects fragments of material and spiritual culture skirts.

The article represented vocabulary which is associated with residential and non-residential buildings and surrounding areas gathered in the dialects skirts. Dialect material is analyzed in linguistic and geographical, lexical-semantic and etymological aspects.

Key words: Podolsky dialect, thematic group of vocabulary, lexical-semantic group, vocabulary construction.

Отримано: 18.02.2015 р.